

HUMANİTAR VƏ İCTİMAİ ELMLƏR
HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

MAHMUD KAŞĞARININ “DİVANI LUĞƏT İT-TÜRK” ƏSƏRİ VƏ
AZƏRBAYCAN DİLİ

Sevinc Sadıqova

<https://orcid.org/0000-0001-8720-3262>

Xülasə. Türk dillərinə, onların öyrənilməsinə diqqət və maraq ərəb ölkələrində hələ səlcuq türklərinin xilafət ərazilərinə axınından xeyli əvvəl vardı, bu, təxminən IX əsrə təsadüf edir. Bu dövrdə demək olar ki, bütün siyasi hakimiyyəti ələ keçirmiş türk hərbi sərkərdələrinin dövləti idarə işində nüfuzu gündən-günə artdığı üçün, ərəblər türk dilini öyrənmək məcburiyyəti qarşısında qaldılar. Monqolların istilasından sonra türk dillərinin kütləvi şəkildə qərbə köçü, məmlük sultanlarına məxsus yerlərdə onların sayının gündən-günə artımı türk dilinin öyrənilməsinə marağı xeyli dərəcədə artırmışdı. Bununla əlaqədar olaraq, ərəblərin türk dilini öyrənməsi üçün lüğətlərin, dərsliklərin yazılmasına ehtiyac yaranmışdı. Bu işin əsası XI əsrdə Mahmud Kaşğari tərəfindən qoyulmuşdu. Mahmud Kaşğarının XI əsrdə ümumtürk ədəbi dilinin əsas mənbələrindən biri hesab edilən “Divani lüğət it-türk” əsərini yazması türkologiya üçün böyük bir mərhələnin başlanğıcı olmaqla bərabər, dünya dilçiliyində dillərin müqayisəli tədqiqinin də əsasını qoydu.

Mahmud Kaşğarının “Divani lüğət it-türk” əsəri və Azərbaycan dili mövzusunun araşdırılması, burda təhlil edilən leksik vahidlərin türk dilləri və dialektlərində də işlənməsi “türk dillərinin qədim və indiki vəziyyətinin ümumi təkamül xüsusiyyətlərini, çoxsaylı lingvistik hadisələri və faktları aşkar etmək müasir türkologiya qarşısında duran vacib və aktual problemlərdən biridir”. Türk xalqlarının “tarixləri, mədəniyyətləri ortaq bir kökə malik olduğu kimi, dilləri və ya dialekt və şivələri də eyni kökə əsaslanır”. Qohum türk dillərinin dialekt və şivələrinin müqayisəli aspektdə tədqiq edilməsi dilçilik elminin prioritet məsələlərindəndir.

Leksik vahidlərin müqayisə olunma prosesi türk dillərinin zənginliyini üzə çıxarmaq, buradakı oxşar və fərqli cəhətləri tədqiq etmək məqsədini qarşısına qoyur ki, Mahmud Kaşğarının əsəri də bu baxımdan müstəsna əhəmiyyətə malikdir. Bu baxımdan Azərbaycan dilinin şivələrindəki dil faktları “Azərbaycan dilinin müxtəlif aspektlərdən öyrənilməsi işində tədqiqatçılara zəngin faktlar verir”. Bu sahədə bundan sonra da sistemli araşdırmaların aparılması zəruridir.

Açar sözlər: türk dilləri, türkologiya, Azərbaycan dili, lüğət, Mahmud Kaşğari

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent, Bakı, Azərbaycan
Məsul müəllif. E-poçt: sevincsadigova@gmail.com

Daxil oldu: 01 aprel 2026; Qəbul edildi: 12 iyul 2026; Onlayn dərc edildi: 30 sentyabr 2026

MAHMUD KASHGARI'S "DIVANI-LUGAT IT-TURK" AND THE AZERBAIJAN
LANGUAGE

Sevinj Sadigova

<https://orcid.org/0000-0001-8720-3262>

Abstract. Attention and interest in Turkic languages and their study existed in Arab countries long before the influx of Seljuk Turks into the territory of the caliphate, which coincides with approximately the 9th century. During this period, the influence of Turkish military leaders in state

affairs increased every day, seizing almost all political power into their hands, so the Arabs were forced to study the Turkish language.

During the period of the Mongol invasion, the massive migration of the Turks to the west, with every day an increase in their numbers on the lands that belonged to the Mamluk sultans, significantly increased interest in the study of the Turkish language. In this regard, there was a need to write dictionaries and textbooks for Arabs to learn the Turkish language. The foundation of this work was laid by Mahmud Kashgari in the 11th century. In the 11th century, Mahmud Kashgari's writing of the "Divani dictionary It-Turk", which is considered one of the main sources of the literary language of the All-Turk, was the beginning of a great stage for Turkology and also laid the foundation for the comparative study of languages in world linguistics.

Mahmud Kashgari's work "Divani Lughat it-Turk" and the study of the subject of the Azerbaijani language, the development of the lexical units analyzed here in Turkish languages and dialects, "revealing the general evolutionary features of the ancient and current state of the Turkic languages, numerous linguistic phenomena and facts is one of the important and urgent problems facing modern Turkology". "History and culture of the Turkic peoples have a common root, and their languages or dialects and dialects are also based on the same root." Studying the dialects and accents of related Turkic languages in a comparative aspect is one of the priority issues of linguistics.

The process of comparing lexical units aims to reveal the richness of Turkish languages, to study the similarities and differences, and the work of Mahmud Kashgarli is of exceptional importance in this regard. From this point of view, the language facts in the dialects of the Azerbaijani language "provide researchers with rich facts in the study of the Azerbaijani language from various aspects." It is necessary to carry out systematic research in this field.

Keywords: *turkic languages, turkology, Azerbaijani language, dictionary, Mahmud Kashgari*

Azerbaijan State Pedagogical University, PhD in Philology, Associate Professor, Baku, Azerbaijan
Corresponding author. E-mail: sevinsadigova@gmail.com

Received: 1 April 2026; Accepted: 12 July 2026; Published online: 30 September 2026

Giriş

Türk dillərinə, onların öyrənilməsinə diqqət və maraq ərəb ölkələrində hələ səlcuq türklərinin xilafət ərazilərinə axınından xeyli əvvəl vardı, bu, təxminən IX əsrə təsadüf edir. Bu dövrdə demək olar ki, bütün siyasi hakimiyyəti ələ keçirmiş türk hərbi sərkərdələrinin dövləti idarə işində nüfuzu gündən-günə artdığı üçün, ərəblər türk dilini öyrənmək məcburiyyəti qarşısında qaldılar. Monqolların istilasını dövründə türklərin kütləvi şəkildə qərbə köçü, məmlük sultanlarına məxsus yerlərdə onların sayının gündən-günə artımı türk dilinin öyrənilməsinə marağı xeyli dərəcədə artırmışdı.

Bu işin əsası XI əsrdə Mahmud Kaşğari tərəfindən qoyulmuşdu, lakin XIII-XIV əsrlərdə xüsusi vüsət aldı. Belə ki, XIII əsrin sonu, XIV əsrin əvvəllərində türk dilinin müxtəlif lüğətləri və qrammatika kitabları yazıldı ki, bu, ərəblərin türk dilini rahat və asan öyrənməsi üçün edilmişdi. Türk dilinin məmlüklər dövlətində yüksək nüfuza malik olmasının bir cəhəti də bu idi ki: “Monqol istilasına qədər xilafətdə yayılan türk dilində türkmən dil ünsürləri əsas rol oynadığı halda, sonralar qıpçaqların ərəb xilafətinə axınının güclənməsi ilə bağlı olaraq bu dildə qıpçaq dili ünsürləri daha da gücləndi və artdı. Buna xilafətin Qızıl Orda dövləti ilə diplomatik əlaqələrinin müvəffəqiyyətli inkişafı da xeyli təkan verdi” (Əbu Həyyan, 1992, s. 3–4). Qeyd etdiyimiz kimi, bu prosesin əsasını türkologiyanın bahadırları adlandırılan Mahmud Kaşğari qoymuşdu.

Belə ki, XI əsrdə ümumtürk ədəbi dili, N.Xudiyevin (Xudiyev, 2015, s. 84) də qeyd etdiyi kimi, daha sürətlə islam keyfiyyətlərini qəbul edir, ərəb və bunun ardınca fars dillərindən ümumən türk dillərinə sözlər, qrammatik modellər keçir, lakin bu təsir türk ədəbi dillərini ümumxalq istinadgahından məhrum edə bilmirdi. XI əsr, hətta daha sonralar XIII-XIV əsrlərə aid Şərq filoloqlarının əsərlərində də, konkret olaraq Mahmud Kaşğarının “Divanü-lügət-it türk”, Əbu Həyyanın “Kitab əl idrak li-lisan əl-ətrak”, “Ət-töhfət üz-zəkiyyə fil-lügət-it-türkiyyə” və b. əsərlərdə türklər haqqında, onların dili haqqında, bu dilin xüsusiyyətləri haqqında kifayət qədər məlumatlar vardır ki, həmin məlumatların tədqiq edilməsi türkoloji araşdırmalar üçün əhəmiyyət kəsb edir.

Qeyd edək ki, bu lüğətlərin meydana çıxması tarixi zərurətdən irəli gəlmişdir, bu prosesi T.Hacıyev belə xarakterizə etmişdir: “İslamın qəbulu ilə türklər və ərəblər arasında ikitərəfli – türk-ərəb və ərəb-türk münasibətləri yaranır. Təbii ki, bu münasibətlər qarşılıqlı anlaşma üzərində qurulmalı idi. Bu siyasi-tarixi tələbat türklərdə ərəbcəyə və ərəblərdə türkcəyə meyil doğurur. Bu qarşılıqlı maraq onların qarşısında bir-birinin dilini öyrənmək ehtiyacı yaradır. Həmin ehtiyacı ödəmək üçün dil əsərləri, qrammatikalar, lüğətlər yazılmalı idi” (Hacıyev, 2012, s. 172).

Metodlar

Məqalədə dilçiliyin təsviri, tarixi-müqayisəli, etimoloji, təhlil metodlarından istifadə olunmuşdur. Bu metodlar vasitəsilə dil faktları qarşılaşdırılmış, ortaq və fərqli xüsusiyyətləri müəyyənləşdirilmişdir.

Nəticələr

Bu prosesin nəticəsi kimi M.Kaşğarının divan-lüğətinin meydana çıxmasını qeyd edən müəllif, daha sonrakı dövrlərdə, XI-XII əsrlərdə islam Şərqində türklərin nüfuzunun artdığını, ərəb ölkələrində türk dilinin hakim olduğunu, xüsusilə Səlcuqların hakimiyyətə gəlməsi, Anadoluda türk dövlətini yaratması və geniş imperiya quruculuğu ilə bu nüfuzun daha da güclənməsi, monqol yürüşləri zamanı türk dili kultunun davam etməsi, türk dilinin monqol ordusunda ünsiyyət vasitəsi kimi işlənməsi, XIII əsrin ortalarından Misirdə qıpçaq-məmlük hakimiyyəti ilə uzunömürlü bir yeni türk imperiyasının yaranmasını diqqətə çəkir: “Bununla islam Qərbində, Afrikanın Şimalında, İspaniyada türkün və türk dilinin meydanı daha da genişlənir. Buna görə də XIII-XIV əsrlərdə çox dəyərli türk dili lüğətləri yaradılır” (Hacıyev, 2012, s. 173). Həm M.Kaşğarının lüğəti, həm də XIII-XIV əsrlərdə yazılmış lüğətlər, ilk növbədə, türk dillərinin işlənmə coğrafiyası barədə məlumat verir.

Mahmud Kaşğarının XI əsrdə ümumtürk ədəbi dilinin əsas mənbələrindən biri hesab edilən “Divani lügət it-türk” əsərini yazması türkologiya üçün böyük bir mərhələnin başlanğıcı olmaqla bərabər, dünya dilçiliyində dillərin müqayisəli tədqiqinin də əsasını qoydu.

Mahmud Kaşğarının “Divani lügət it-türk” əsəri yazıldığı dövrdə mövcud olan türk dillərinin funksional-tarixi mənzərəsini kifayət qədər dolğun şəkildə əks etdirir. “Görkəmli türkoloq türk dillərinin fonetik, leksik və qrammatik səviyyələrdə özünəməxsusluqlarını göstərmək üçün ərəb əlifbasının və dilçiliyinin “standartlar”ına heç də həmişə riayət etməmiş, müəyyən çıxış yolları, qanunauyğunluqlar axtarıb tapmışdır. Ərəb əlifbası türk dillərinin fonetikasına yaradıcı surətdə tətbiq edilmişdir” (Hüseynova, 2020, s. 86).

Mahmud Kaşğarının “Divani lügət it-türk” əsərində müxtəlif türk tayfaları – boyları və onların dil xüsusiyyətləri barədə məlumat verilmişdir. Bu məlumatlarda diqqət çəkən məsələlərdən biri də ədəbi dil xüsusiyyəti ilə tayfa dili xüsusiyyətlərinin fərqləndirilməsidir.

M.Kaşğari çox tez-tez “Xaqaniyyə türkcəsi”, “oğuz və qıpçaqlar”, “oğuz, qıpçaq və suvarlar” və b. ifadələr işlədir ki, bunların ədəbi dil xüsusiyyətləri olması aydın olur, həmin xüsusiyyətlər orta əsrlər türk ədəbi dillərinə, həmçinin Azərbaycan dilinə uyğun gəlir. Təsadüfi deyildir ki, tədqiqatçılar Mahmud Kaşğarının lüğətində Azərbaycan dili elementlərinin bütöv sistemini müəyyənləşdirməyə çalışmışlar. V.Aslanov Mahmud Kaşğarının “Divan”ının müxtəlif türk ədəbi dillərinin sistemi kimi Azərbaycan ədəbi dilinin sistemini də əks etdirdiyini, lakin bunun xüsusi tərzdə fərqləndirilmədiyini qeyd etmişdir (Aslanov, 1972, s. 61–74).

Mahmud Kaşğarının “Divani lüğət it-türk” əsərində qeydə alınmış xeyli miqdarda leksik vahid vardır ki, bunlar həm tarixən, həm də müasir dövrdə Azərbaycan dilində, ədəbi dil səviyyəsində, yaxud dialektal səviyyədə işlənmişdir. Bunlardan: ilik, ağıl, əkin, çanak, aba, oba, əpmək, öylə, alma, arsalık, koç, tas, kənd, tamar, tavar, sögüş, başmak, pamuk, çanak, bitik, çömçə, kısırak (Kaşğari, 2006, s. 140, 141, 145, 150, 151, 164, 174, 187, 212, 337, 342, 353, 367, 372, 380) və s. isimlər, etti, utandı, atlandı, anqladı, utandı, oğurlandı, ügürmək (Kaşğari, 2006, s. 223, 245, 288, 312, 313, 314, 483) və s. feillər qeydə alınmışdır. Bu leksik vahidlər bəzən eynilə, bəzən də cüzi fonosemantik fərqlə Azərbaycan dilində işlənəlməkdədir.

Müzakirə

Bəzi nümunələri ətraflı təhlil edək. Suç sözü Azərbaycanın dilinin əksər dialekt və şivələrində “*günah*” mənasında işlənir. Bu söz Cəbrayıl, Gədəbəy, Qax, Tovuz, Zaqatala şivələrində də eyni mənada işlənir (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007, s. 446). “Qədim türk lüğəti”ndə suj sözü verilmiş və “*günah*” mənasında izah edilmişdir: “sujda baru – günahda gəzərək” (Drevnetyurkskii slovar', 1969, s. 513). M.Kaşğarının (Kaşğari, I, 2006, s. 337) lüğətində eyni semantika ilə qeydə alınmışdır.

Azərbaycan dilinin Dərələyəz, İrəvan, Ağbaba, Dağ Borçalısı dialektlərində tuş// düş sözü “*yuxu*” mənasındadır; Borçalı, Gədəbəy, İmişli, Qazax, Tovuz dialekt və şivələrində “*yuxu, rəya*” mənası tuş Zaqatala şivəsində düş fonovariantında işləndiyi qeyd edilir. Müasir türk dilində bu söz “*düş*” fonetik variantında işlənir.

Bu leksem türk dillərinə aid lüğətlərdə (Drevnetyurkskii slovar', 1969, s. 599–600), M.Kaşğarının (Kaşğari, III, 2006, s. 133), V.V.Radlovun (Radlov, III, 1896: 1587,1816) qeydə alınmışdır.

Azərbaycan dialekt və şivələrində işlənən ün sözü M.Kaşğarının lüğətində (Kaşğari, I, 2006, s. 122), “Qədim türk lüğəti”ndə (Drevnetyurkskii slovar', 1969, s. 625) qeydə alınmışdır: “*Ün – səs: er üni bütti – kişinin səsi batdı; bir ünün siytaşlılar – onlar bir səsdən ağlayırdılar; seviglig ünün irlaju... inča tep tedilər – xoş səslə oxuyaraq, onlar belə dedilər...*” qeydə alınmışdır.

Ağbaba, Göyçə dialektlərində küz leksik vahidi “*payız*” mənasını ifadə edir. Qədim türk yazılı abidələrində: “*künçit altym küz iki küri künçit birürm(ä)n.*” (tərcüməsi: küncüt aldım. Payızda iki küri küncüt verirəm.) (Xudiyev, 2015, s. 360), “Qədim türk lüğəti”ndə: “*küz – 1.payız: ol jil küzün – həmin ilin payızında; küz keligi jazın belgürär – payızın gəlişi yazdan bəlli olar; 2.payızda: küz iki köni künçit berür men – mən payızda iki ölçü küncüt verəcəm*” bu söz küz fonovariantında verilmişdir (Drevnetyurkskii slovar', 1969, s. 331). M.Kaşğarının (Kaşğari, I, 2006, s. 341), E.V.Sevortyanın (Sevortyan, III, 1980, s. 94–95) lüğətlərində qeydə alınmışdır.

Azərbaycan dilinin Borçalı, Gədəbəy, Gəncə, Qazax, Lənkəran, Oğuz, Salyan, Tovuz, Ucar, Zərdab dialekt və şivələrində öynə sözü “*günorta yeməyi vaxtı, vaxt*” mənasında işlənir (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007, s. 390). Göyçə dialektində öynə sözü “*günorta yeməyi yeyilən vaxt*”, Ağbaba dialektində “*vaxt*”, Dağ Borçalısı dialektində isə “*gecə-gündüz*” mənasında işlənir.

“Qədim türk lüğəti”ndə öylən sözü öylə və öylək fonovariantlarında “*vaxt, zaman*” mənasında izah olunmuşdur: “*öylə – 1.vaxt seçmək, vaxt təyin etmək: qali elig öyləp tiləsə seni/jorıq tüz tapuy qıl basınma anı - əgər hökmdarın müəyyən vaxtda sənə ehtiyacı olsa, özünü düzəlt və xidmət et, diqqətsizlik etmə; öylək – 1.vaxt: qışqa etin kelsə qali qutluq jaj/tün kün keçə alqınur öylək bilə aj – qışa hazırlaş, çünki xoşbəxt yay vaxtı keçir;/ gündüzlər və gecələr keçib itir, vaxt keçdikcə isə aylar da...*” (Drevnetyurkskii slovar', 1969, s. 377). M.Kaşğarının (Kaşğari, I, 2006, s. 174), V.V.Radlovun (Radlov, I, 1896, s. 1175) lüğətlərində də bu leksem qeydə alınmışdır.

Azərbaycan dilinin Dərələyəz, Ağbaba, Göyçə dialektlərində yazı sözü “*çöl, düz, düzənlik*” mənalarında işlənir; Linqvistik ədəbiyyatda bu leksemin həm Qərbi Azərbaycan dialekt və şivələrində, həm də Azərbaycan dilinin Qazax, Ordubad dialektlərində, Ağdam, Cəbrayıl, Füzuli, Laçın, Oğuz, Şahbuz, Tərtər, Zəngilan şivələrində “*çöl, səhra, düzənlik*” mənalarında işlənməsi qeydə alınmışdır.

Müasir Azərbaycan ədəbi dilində arxaıqlaşmış *yazı* sözü dialektlərdə işlənməklə yanaşı, bəzi toponimlərin də tərkibində qalmışdır. Məsələn, Giləzi toponimi *gil* və *yazı*, Qarayazı (Qazax) toponimi *qara* və *yazı* sözlərinin birləşməsindən formalaşmışdır.

Qədim türk yazılı abidələrində *yazı* leksemi dəfələrlə işlənmişdir: “*İlgäri Şantun yazıka tägi sülädim, taluyka kiçig tägmädim, kurıgaru Yinçü ügüz keçä Tämür Kapıgka tägi sülädim*” (tərcüməsi: *İrəlidə Şantun çölünədək qoşun çəkdim, dənizə çatmağımıza az qaldı, arxa tərəfdə İnci çayını keçərək Dəmir Qapıyadək qoşun çəkdim*); “*Türk bodun, üläsikini biriyä Çuğay yış tügöl, tün yazı konayın tisär, türk bodun, üläsikig anta anıg kisi ança boşgurur ermiş*” (tərcüməsi: *türk xalqı, bir hissən desə ki, Çuğay meşəli dağının cənubunda deyil, Tün çölündə məskən salaq, türk xalqı, orda bədxah adamlar beləcə bir hissəni başdan çıxarmış*) (Fazylov, 1971, s. 188) və s. “Qədim türk lüğəti”ndə (Drevnetyurkskii slovar', 1969, s. 251), M.Kaşğarının (Kaşğari, III, 2006, s. 29), V.V.Radlovun (Radlov, IV, 1896, s. 52; III, s. 229) lüğətində *yazı* sözü eyni semantika ilə qeydə alınmışdır.

Nəticə

Mahmud Kaşğarının “Divani lüğət it-türk” əsəri və Azərbaycan dili mövzusunun araşdırılması, burda təhlil edilən leksik vahidlərin türk dilləri və dialektlərində də işlənməsi “türk dillərinin qədim və indiki vəziyyətinin ümumi təkamül xüsusiyyətlərini, çoxsaylı linqvistik hadisələri və faktları aşkar etmək müasir türkologiyanın qarşısında duran vacib və aktual problemlərdən biridir” (Hüseynova, 2022, s. 144). Türk xalqlarının “tarixləri, mədəniyyətləri ortaq bir kökə malik olduğu kimi, dilləri və ya dialekt və şivələri də eyni kökə əsaslanır” (Hüseynova, 2022, s. 3). Qohum türk dillərinin dialekt və şivələrinin müqayisəli aspektdə tədqiq edilməsi dilçilik elminin prioritet məsələlərindəndir.

Leksik vahidlərin müqayisə olunma prosesi türk dillərinin zənginliyini üzə çıxarmaq, buradakı oxşar və fərqli cəhətləri tədqiq etmək məqsədini qarşısına qoyur ki, Mahmud Kaşğarının əsəri də bu baxımdan müstəsna əhəmiyyətə malikdir. Bu baxımdan Azərbaycan dilinin şivələrindəki dil faktları “Azərbaycan dilinin müxtəlif aspektlərdən öyrənilməsi işində tədqiqatçılara zəngin faktlar verir” (Sadıqova, 2018, s. 47). Bu sahədə bundan sonra da sistemli araşdırmaların aparılması zəruridir.

Ədəbiyyat

Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti. (2007). “Şərq-Qərb”.

Aslanov, V.I. (1972). «Divani-lugat-it-tyurk» Makhmuda Kashkari i Azerbaidzhanskii yazık. *ST*, 1, 61–74.

Drevnetyurkskii slovar'. (1969). Nauka.

Əbu Həyyan, əl-Əndəlus. (1992). *Kitab əl-idrak li-lisan əl-ətrak (Türk dillərini dərkətmə kitabı)*. Azərənəşr.

Fazylov, Eh. (1971). *O slovare «Khosrov i Shirin» Kutba. Tyurkskaya leksikologiya i leksikografiya*. «Nauka».

Hacıyev, T. (2012). *Azərbaycan ədəbi dilinin tarixi. I hissə*. “Elm”.

Hüseynova, M. (2022). *Mahmud Kaşğarının “Divani lüğət-it-türk” əsərinin qrammatik xüsusiyyətləri*. ADPU.

Hüseynova, M. (2020). *Ümumtürk dilləri dialekt və şivələrinin qarşılıqlı integrasiyası*. Bakı, ADPU.

Xudiyev, N. 2015. *Qədim türk yazılı abidələrinin dili*. Bakı, “Elm və təhsil”.

Kaşğari, M. 2006. *Divanü lüğət-it-türk*. Dörd cilddə. I c., Bakı, “Ozan”, 2006, 512 səh.; II c., Bakı, “Ozan”, 2006, 400 səh.; III c., Bakı, “Ozan”, 2006, 400 səh.

Radlov, V.V. (1896). *Opyt slovary tyurkskikh narechii*. t.I, ch.1, SPb, 1893, 968 str.; 1896, t.I, ch.2, 762 str.; t.II, ch.1, SPb, 1893, 968 str.; t.III, ch.1, SPb, 1893, 968 str.; t.III, ch.2, SPb, 1893, 968 str.

Sadıqova, S. (2018). *Azərbaycan ədəbi dilinin arxaik morfemləri (Qərbi Azərbaycan şivələri ilə müqayisədə)*. ADPU.

Sevortyan, Eh.V. (1980). *Ehtimologicheskii slovar' tyurkskikh yazykov. Obshchetyurkskie i mezhtyurkskie osnovy na bukvu «V», «G» i «D»*. «Nauka».

Sevortyan, Eh.V. (1974). *Ehtimologicheskii slovar' tyurkskikh yazykov (Obshchetyurkskie i mezhtyurkskie osnovy na glasnye)*. «Nauka».